

Samla och pressa växter

Att samla och pressa växter kan i början uppfattas som en svår och tung uppgift. När man väl sätter igång med det så känns det dock både roligt och intressant. Det är viktigt att inte uppfatta det som ett krav utan mera som en möjlighet att nå lite längre med inventerandet. I vissa fall kan det också vara nödvändigt för att ett fynd ska godkännas.

Vi hoppas att alla gör så gott de kan när det gäller pressning av växter. Nedan finns en anvisning om hur man går tillväga för olika växtgrupper. Tveka inte heller att fråga någon i inventeringsledningen om du har frågor kring detta.

Belägg av kärlväxter

Generellt samlas arter som inte kan bestämmas i fält eller sådana som är säkert bestämda men så ovanliga att det finns skäl att dokumentera fyndet med ett belägg. Arter med endast en handfull lokaler i landskapet kan falla i den senare kategorin. Belägg kan också samlas av artbestämda växter, där upphittaren vill styrka sin bestämning. De växter som bedömts nödvändigt att ta belägg av framgår av Artlistan för Östergötland, på annan plats på denna hemsida. Fridlysta växter insamlas ej och för andra sällsynta växter med få individer behövs också särskild hänsyn. Man kan t.ex. ta en liten del av en planta som visar arttypiska karaktärer. Ibland kan ett foto räcka för bestämning. Rådgör med någon i projektledningen eller kontaktpersonen i kommunen. I vissa fall kan det vara nödvändigt att visa upp fyndlokalen för någon som kan arten.

Ta väl utvecklade exemplar av växten som belägg, den bör innehålla väsentliga delar för bestämningen. Under dagen kan insamlade växter förvaras i plastpåsar. Ta med en tuschpenna eller något för att märka påsarna om det skulle bli svårt att hålla isär de olika insamlingarna. Om man färdas i bil ut till exkursionsmålet, kan man ta med en press (av de enklare modellerna) och lägga in växterna före återfärden. Annars håller sig växterna till kvällen eller till morgonen därpå om man kylförvarar dem. Stänk några droppar vatten och förslut plastpåsarna. Förvaringen leder ofta till att vätsketrycket i växtcellerna minskar och växterna blir lättare att breda ut vid pressningen.

Viktigaste tillbehör vid växtpressning är dagstidningar och en anordning för pressning som kan ha olika utformning. Finns tillgång till gråpapper använder man det, men de flesta dagstidningar och kvällstidningar duger bra. Undvik tidningar med glättat papper eftersom det fungerar sämre i torkprocessen. Växten placeras i ett dubbelt tidningsark och bredds ut så att väsentliga delar blir synliga vid pressningen. Arket läggs mellan två tidningar och nya ark med växter varvas med nya tidningar.

Skriv antingen på tidningsarket eller en separat lapp, en etikett med växtens namn eller ett namnförslag, lokalnamn, datum och ditt eget namn/signatur. Se till att lappen följer med växten i arket under pressningen. En etikett med alla nödvändiga data kan skrivas vid inläggningen eller när växten torkat med hjälp av fältanteckningar eller uppgifter rapporterade i Artportalen.

Enklaste anordningen för växtpressning är ett par spånskivor eller styva plywoodskivor med samma mått som tidningen. Skivorna med bunten av tidningar sätts under press lämpligen med ett par spännband (brukar finnas på mackar, men eventuellt måste spännbandet anpassas något för att kunna spännas runt packen). Spänn så hårt du kan. Tidningarna som fungerar som mellanlägg byts, först varje dag, sedan med längre intervall. Vid första bytet kan växten slätas ut, blad vikas rätt osv. Växterna torkar efter 4-5 dagar, men för vissa köttigare arter tar det längre tid. Innan växten är helt torr brukar den kännas kall vid beröring. Den torra växten är också styvare, blad och grenar böjer sig vanligtvis inte när växten är torr.

Den klassiska växtpressen är en lite mer avancerad metod för pressning. Placera tidningsbunten med varvade växter i pressen, byt papper, rätta till växten i pressen och kontrollera torkningen enligt ovan. Växtpressen ger som regel något bättre resultat än skivorna med spännband.

En än mer avancerad anordning är en s.k. varmluftpress, hittills inte kommersiellt tillgänglig utan måste snickras ihop t.ex. av spånskivor. Det är en box där luft från t.ex. en kupévärmare leds underifrån genom en packe av tidningar med varvade växtark. Packen placeras vertikalt i boxen och luftflödet regleras med en spalt i en dubbel bottenplatta. För att underlätta luftgenomströmningen varvas tidningarna med wellpappskivor av samma mått som tidningarna, genom vilka luften kan ledas in mellan varje belägg. Med denna metod torkas de flesta växter över natt och kapaciteten är betydligt högre (beroende av boxens dimensioner, men 50-70 växter brukar utan problem kunna torkas per natt). Med denna metod bibehålls växternas färger väl, svärtning vid torkningen undviks t.ex.

Efter torkningen förvaras växten i sitt tidningsark hos insamlaren för att senare kunna skickas vidare för granskning eller till något offentligt herbarium. Skriv en etikett som bör innehålla information enligt exemplet.

Plantago major Östergötland, Vist socken, Sveden 300 m SO RT90: 6496450, 1555820 ± 25 m betad hagmark med ek 2012-05-17 Leg. <i>Pontus Pressare</i>
--

Några komplikationer kan inträffa som försvårar pressningen. Vissa köttiga växter (t.ex. fetbladsväxterna) kan vara svåra att torka. Man kan behandla dem genom att doppa ner dem några sekunder i kokande vatten och sedan pressa som ovan. Man kan också behandla dem i mikrovågsugn före pressningen.

Granar av släktet *Picea* och hemlockar brukar tappa sina barr vid torkning. Samla de torra barren i en liten plastpåse och förvara den tillsammans med grenresterna.

Torkade växter kan angripas av insekter. Om man ser spår av angrepp (eller som en återkommande rutin) kan man placera växterna i frysbox ca en vecka vid -20. Det tar kål på de flesta angriparna.

I vissa fall är det viktigt att veta när på säsongen det är bäst att samla en viss art och hur belägg ska samlas. I en del bestämningar är det helt nödvändigt att en viss del av växten finns med. Här nedan

ges tips vid insamling av småarter av några släkten där behovet av insamling och expertgranskning är stort.

Insamling av belägg av småarter av artrika, apomiktiska släkten

Maskrosor, släktet *Taraxacum*

Maskrosor samlas när de blommar eller är i knopp men inte när maskrosbollar utvecklats. Om plantan bara har knoppar, ska de vara nära att spricka ut och sitta på långa skaft. Plantor ska ha de arttypiska tandade bladen (sommарbladsaknar typiska kännetecken). Sandmaskrosor kan samlas i något senare stadium, när åtminstone någon korg börjat utveckla fjäderpenslar.

Perioden infaller i maj och varar endast 3-4 veckor.

Plantan skärs lämpligen av med kniv alldeles under jordytan så att blad och blomstänglar sitter ihop (roten lever sedan vidare och blommar igen om något år). Växten kan förvaras i plastpåse till inventeringsdagens slut.

Vid inläggningen slätas plantan ut och bladtänderna rätas. Vissna blad, eventuella sommarblad, extra knoppar som inte sträckts ut kan gallras bort. Fler än tio typiska blad är inte nödvändigt att behålla. Se till att bladen inte ligger på varandra (de svartnar lätt då). Glöm inte anteckna fyndlokal, datum och samlarens namn.

Maskrosor, särskilt ogräsmaskrosorna är knepiga att torka. Varmluftpress fungerar bäst, men konventionell växtpress och pressning mellan spånkivor med spännband fungerar också. Varmluftpress tar 1-2 dygn, andra metoder ofta 5 dygn eller mera med täta byten av tidningar (2-3 ggr/dygn i början, därefter en gång per dygn). Det är viktigt att maskrosornas gröna och rosa-röda nyanser bibehålls. Torkade maskrosor är speciellt begärliga för vissa småkryp som äter av dem. Kontrollera och frysbehandla vid behov.

Majsmörblommor, *Ranunculussect. Auricomus* (inkl. de tidigare separerade enheterna lundsmörblommor, *R. cassubicus* agg. och mellansmörblommor, *R. fallax* agg.).

Viktiga kännetecken på majsmörblommor sitter i fruktfästena och jordbladen. De senare uppvisar karakteristiska formserier som är typiska för varje art. Därför måste belägget innehålla ca 5-6 jordblad med tillhörande blomstänglar varav några med frukt. Enskilda plantor med några få jordblad kan som regel inte artbestämmas. Välj därför en grupp plantor av samma art och samla 3-5 av plantorna (ofta har plantor från ett och samma blomhuvud grott och växt upp intill varandra).

Majsmörblommor insamlas från ca 20 maj och 2-3 veckor framåt. Vid pressningen är det viktigt att jordbladen slätas ut så att bladflikarna kan ses. Pressningen är i övrigt okomplicerad, plantorna torkar på några dagar.

Daggkåpor, släktet *Alchemilla*

Av daggkåpor samlas plantor med basalblad och blomstänglar. Lämplig insamlingstid är juni. Blomställningar ska ha hunnit bli utsträckta till full längd. Senare på säsongen angriper mjöldagg växterna och hårligheten på blad- och blomskåft blir mer oregelbunden, vilket försvårar artbestämningen.

Alla arter utom möjligen betes-, glatt, sammets- och glansdaggkåpa bör beläggas. De fyra nämnda kan efter lite träning bestämmas i fält. Stubbdagkåpa, *A. samuelssonii* behöver inte samlas mer av från den kända lokalen i Brokind.

Stångfibblor, släktet *Pilosella*

Stångfibblor blommar från början av juni och ca en månad framåt. Då är de lättast att artbestämma. Arter med utlöpare (t.ex. grå- och mattfibbla, revig blåfibbla) ska inte samlas för tidigt. Vänta tills utlöparna är väl utvecklade.

Skogsfibblor, *Hieracium*sect. *Hieracium*

Skogsfibblorna har ungefär samma blomningstid som stångfibblorna, från början av juni och ca en månad framåt. Samla 2-3 individ av varje klon. Undvik exemplar i knopp.

Hagfibblor, *Hieracium*sect. *Vulgata*

Hagfibblorna blommar något senare än skogsfibblorna, från midsommartid och en bit in i juli. Samla 2-3 individ av varje klon. Undvik exemplar i knopp. Övriga ej nämnda grupper av *Hieracium* har ungefär denna blomningstid också.

Styvfibblor, *Hieracium*sect. *Tridentata*

Styvfibblor är senblommande, från första veckan i juli och några veckor framåt. Samla 2-3 individ av varje klon. Samla mellanstora exemplar, som har kvar stjälkbladen även nedtill på stjälken och helst även ett litet som har rosettbladen kvar. Undvik exemplar i knopp.

Björnbär, undersläktena äkta björnbär, *Rubus* och krypbjörnbär, *Corylifolii*

Björnbär samlas helst när det går att hitta både blommor och kart på buskarna, vilket är från senare halvan av juli och några veckor framåt. Av varje buske samlas dels årsskott, dels blomskott. Årsskottet kapas ca en halv meter nedanför toppen och två-tre hela blad tas med på årsstammen. Blomskottet bör innehålla såväl blom som frukt (i kart).